

اولو تازىسىن آدى ايله

آذربایجان ائل بىلەمى دىنگىز ئىن آىلىق اىچ بوتنى

٢ تېرىز لطىفەلرى (١)

١٠ ساياچى سۆزلىرى

١٣ آقاalar سۆزو، دئىيملىرى (٢)

٢٣ دوستلا باشلانان آتا سۆزلىرى، دئىيملىرى

٢٩ آشىق عزيز شەنازى ايله آشىق

سۇلدۇزون دئىيىشىمەسى

٣٤ اكىن له باغلى موسىىملى

٣٧ خەمنىيىك

٤٠ مصلحت چايى

رئاداكتورلار :

علييرضا صرافى _ محمد عليپور مقدم

بوساين يىن امكداشلارى :

على خالط آباد _ كاظم عباسى
احد فرهمندى _ حسن بى هادى
دوكتور رشيد اردبىلى
رحمتىلەك احمد آذرلو
اسلام مصطفوى _ حميد والائى
هاوار عبادى

صفحە دوزنله يىنلر :

على برازنىدە _ وحيد دولتشاهى

قرافيىست :

وحيد دولتشاهى

Email:azerfolklor@gmail.com

تبریز لطیفه‌لری (۱)

علیرضا صرافی

۱۳۸۹/۴/۱۸

ایضاح: بورادا میثال‌الارین هامیسی تبریز بیچمینده (دانیشیق شیوه‌سینده) و ئئریلمیشدیر.^۱

بیر پارا شهرلریمیزین اهالیسی بئیوک طنز قابیلیت‌لرینه مالیکدیرلر. بورادا شکی و تبریزدن آد آپارماق اولار. شکی لطیفه‌لری آذربایجان جمهوریتینده چوخ مشهوردور. آنچاق آرازین بو تاییندا چوخ یازیلمامیشدیر.

تبریز لطیفه‌لری ایسه تبریزین اوزوندە، ائله‌جه ده بیر چوخ یاخین – اوzac شهrlرde یا یغیندیر، آنچاق او تایدا آز تائینمیشدیر.

تبریز اهالیسی قدیم زمانلارдан ایتى ذکا و حاضیر جوابلىق ایله مشهور اولموشلار، شهردە همیشه بیر پارا دوبېلر وارایمیش کى موختليف شادلىق مجلیسلرینه

۱ - تبریز شیوه‌سینده نئچە سین دیشیمینه ایشاره ائتمەلییىك:

غ ← ع

تبریز شیوه‌سینده بعضى شیوه‌لرده اولدوغو كىمى «غ» صامييى داها دا يوموشالىب، بوغازا سور تولىمەدن دئىيلir. دئمك دوشن «غ» سىسى نين يىرىنە اوندان قاباڭكى سىلى حرف اوزانىر.

اۇرنىك: عباچى اوغلو ← عباچى اوْلۇ، بورادا اىكى سىلى حرف بىر يئرده يازىلماماسىن دىيە بىز «ع» حرفىندن اىستىفادە ائتمىشىك. (عباچى اوعلى). ←

گئدیب، جماعته مزهلى سؤزلر و احوالاتلار دانىشىپ، گولدوررمىشلر. مثلا: **مستجاب الدعوه، عسگر قىلىقى** و ....

اوندان علاوه بير چوخ اجتماعى شخصىتلر ده وارمىش كى گوجلو طنز قابلىتىنه مالىك ايمىشلر: او جومله دن سون ايللرده: حكىم لعلى، عباچى اوعلى، ناصح زاده، مير باقر حاجى زاده، سارى قولو خان، قره قولو خان و على قىرو و..... آد آپارماق اولار.

تبريز لطيفه لرىينين سجىھىسى كاراكتىرلىرىندن بىرى ده اونلاردا قورونان بير چوخ تارىخى حادىتەلرىن ايزلىدىر.

لطيفه لرىن علاوه تبريزدە اولدو قجا يايغىن اولان، تو كافلار، تاخما آدلار، آتماجا سؤزلر و كۈكتەمەلر ده واردىر. آساغىدا تو كانالار، تاخما آدلار، كۈكتەمەل حاقىندا قىساجا دانىشىدىقدان سونرا بير ئىچە لطيفه وئرىلەجك:

تو كافلار:

قديم زامانلار هر يولдан كىچىن گلىپ، تبريز بازاريندا اوززونه تو كان آچا بىلمزمىش، بازار اھلى اۆز مسلكدا شلاڭارىينين غيرتىنى چكىپ قيراق يېرلىرىن گلنلىرى يولا وئرمىشلر. تو كان آچماق ايستەين شخصى الە سالىپ، اونون "آجيى"

ك ← ح

«ك» سىسى هيجالارين سونوندا «ه» ايله «ى» آراسىندا دېيىلىر، بىز اونون قارشىلىغىندا «ح» حرفينى قوللانمىشىق. اۇرنك: چۈرك ← چۈرچ.

ب ← پ

«ب» سىسى هيجالارين سونوندا «پ» سىسىنە چۈرۈلىر. اۇرنك: سالىپ ← سالىپ.

د ← ت

«د» سىسى هيجالارين سونوندا «ت» سىسىنە چۈرۈلىر. اۇرنك: بولود ← بولوت.

گلديگي هر هانسي بير شئي اوچون بير "توکان" آچيب، ساتمايني تكليف ائدرميشر! مثلا "کله پاچا" شومه ينه دئيرميشر کي "گل سنه نئچه دست کله پاچا آلاخ. پيشير سات!"، کله پاچا سؤزونو (و يا هر هانسي بير آجيغى گلن سؤزو) او قدر تکرار لارميشر کي او سؤزو ائشيدن کيمى داها عصبي لشريش. ايندي بو ايشه "توکان آشماق" و آجيق گتيرن کلمه نين او زونه ده "توکان" دئيرلر: مثلا کيمى نين توکانى ايشكىه، او بير سينين کي تورشالچه، گيلانار، بامادر، قيقاتاخ، بيسير و س. ... اولور.

تاخما آدلار:

قديملر تبريزده آذربايچانين چوخ يئرلىرى کيمى، هر شخصين اصيل آديندان باشقابير تاخما آدى دا اولاردى، توکانى اولانلارين تاخما آدلاري همين "توکان" اوزو اولاردى. آما توکانى اولمايانلارين دا باشقابير تاخما آدلاري واريدى. ايندilikde هله ده تبريز بازاريندا وائله جه ده قديم محله لرinden بير چوخ تاخما آداراست گلمك مو مكوندور. مثلا:

آرا رو يه خانيم

ديب ممد

مرجيمح كولي

واسوسى بؤى ياعا (Böyya)

على قازان باش

ايكي باش يعقوب

و....

آتماجالار، كؤكتمه لر:

تبريزده بير چوخ پاکات ايچينده، آتماجا سؤزلر ده ديلده_ ديشده دولانماقدادير.

اۆز دئىيشلىلە بۇ سۈزلىلە قارشى طرفى "كۈڭدىلە"! (عصبى لشدىرلىرى)
بعضا دە بىرین الە سالىپ، اۆز دئىيشلىرىنە گۈرە "او خوداللا"!
آشاغىدا بىر نىچە كۈركتەمە وئرىلىمىشىدیر:

كىشى نىن بىرى باشماخچى بازارا گىنىپ، بىر جوت باشماغ اىستىر:
باشماخچى اوننان سوروشور:
_ اۆز اىاعوا يَا مردان؟!

***

قەھەخانادا بىر نىچە نفرىن او تورۇپ چاي اىچى سن، او بىرى مىزىن دۇورھىسىندا
دە بىر نىچە دوستون سنى اۆز ياتnarىيىنا چا غىرماغ اىستىر.
دىليلە:

_ بە اوردا نىيە؟ دوگە آدام اىچىنە!

***

دوستووا دىيىسىن:

_ دىشىم آعىرير

سوروشور:

_ آت دىشىن؟ (آلت دىشىن)

دىيىسىن:

_ قىشلارىم آعىرير:

سوروشور:

_ دالى قىشلارين يَا قاباخ قىشلارين!

لەطىفەلە:

آشاغىدا تېرىزىدە دىللە دوشموش، بعض تانىنمىش شخصىتلەر عايىد لەطىفەلە دەن
اۋرنىكلەر وئىلىر:

لعلی: صلوات چؤیورونجه ....

بو لطیفه‌نی ایلک دفعه رحمتیک "رضا رسولی" دن ائشیتمیشم.

بیر گون سامان میدانی نین آعزندا يول باعلامیشدی، دئمه‌لی بیر قطار دوه
یو کوی نن میدانا گیرماغ ایستیردی، بو طرفدن ده ائششه‌حچی نین بیری
ائششه‌حترینین یو کون بوشالدیپ، ایستیردی میدان نان چیخا...
نه ائششه‌حچی دالی او توروردی، نه ده دوه‌چی ... آخریده سوزلری چپ گلیر،
آز قالیر داعوا دوشسون. بونی گورن اهالیدن بیری دیسیر:
_ هله بیر صلوات چؤیورون! صلوات چؤیورسز يول آچیلار!
حکیم لعلی ده اوردان گئچیرمیش، بونی ائشیدن کیمین تئر جواب وئریر:
_ صلوات چؤیورونجه، ائششه‌یین باشین چؤیورون!

قره قولو خان: آیه هیتلرین هونری وار...

بو لطیفه‌نی رحمتیک "سلام الله جاوید" آذری فولکلور نمونه‌لری مجموعه‌سینده ثبت ائتمیشدیر.

ایکینجی دونیا ساواشیندا، بتر قیتیدیخ دوشور. تبریز چؤر چیلری نین قاباعندا اوizon صفلر دوزلیر. بونا گوره، جماعت تبریز بلدیه‌سینه ییغیلیلا. رسمي صؤحبتدن قاباخ جنگین خبرینی اوز آرالاریندا دانیشیلا. آلمانچی نین بیری دیسیر کی بو گونتر هیتلر چوخ هونر گورسديپ، بیر چوخ جیبه‌لرده ایرلی گندیپ، آلمانا بئیوح فخر قازاندیریپ.

عسگر قیلیفتی جماعتين ایچین نن قالخیپ، دیسیر:
_ خئیر، بو ایشلره چوخ هونر لازم دی. آیه هیتلرین هونری وار گلسین تبریزدہ بیر دانا سنگح آلسین.

حاجی زاده: لعل و مرجان

بو لطیفه‌نی جناب "سعید منیری" میرباقر حاجی‌زاده کیتابیندا ثبت ائتمیشدیر.

دئمکیرات‌تیخدا بئله بیر او خوماخ چیخمیشدی:
تو پراعین لعیلی، داشلارین مرجان
ای آذری‌بایجان، آذری‌بایجان

بیر گون میرباعیر حاجی‌زاده شیر و خورشید تیاتر سالونون نان چیخیپ، میلت باعیندا
گئدیرمیش، بیردن تبریزین او بئتر يللرین نن قوپار، حاجی‌زاده‌نین گۆزونه تو ز
تورپاخ گیریپ، باشلیر گۆزلرین اوْعوشدورماعا. بو حالدا بیردن پیشه‌وری نن او ز
او زه گکیلله. پیشه‌وری سور و شور:

حاجی‌زاده نوولوپ؟ به گۆزلریوی نییه اوْعوشدوروسان؟
حاجی‌زاده جوایندا دیبیر:

قوربان بیر آز لعل و مرجان دولوپ گۆزومه، ایستیرم چیخاردام.

ناصح زاده: دا بو قورد او لمادى

بو لطیفه‌نی ایلک دفعه رحمتیلیک قارداشیم "مهندس مجید صرافی" دن ائشیتمیشم.

مین اوش یوز قیرخ ننچه‌ده (بلکه ده قیرخ دؤرد یا دا قیرخ بششده) قیش یامان
شخته بورانی و سویوغ او لموشدی. ائله او قیشدا آژ قوتدار کتدره بعضا ده
شهرین قیراخ محله‌لرینه گلیپ، دولانیر دیلا. خلق ایچیندە قورخو دوشموشدى.
بو آرادا قوردون بیری مارالان محله‌سینه گیریپ، بیر آروادى یارالیپ، بیر کیچیح
او شاعی او زوی نن گۇتوروپ، آپارمیشدی. بو حادیثه‌نی ائشیدن ناصح زاده چیخیر
منبره بئله دیبیر:

آی بالا دیلله قوت گلیپ، شهرین بیر محله‌سینه گیریپ، جماعتى قورخودوپ!

خلقین آرواد _ او شاعينا دولاشیپ!...
من ده دییرم بالام، دا بو قورد اولمادی، بو سرفورد (سر گرد) اولدی.

لعلی: باش قولاعی ساللانان ائشییین دردی

بو لطیفه نی ایلک دفعه دوستوم رحمتیک "رضا جهانشاهی" دن ائشیتمیشم.

حکیم لعلی قاجار دئرونون شاعیررینن ایدی، شعررینن چو خلازینی الله
سالمیشدی، هئش کیم اونا جواب تایپ، وئرمزدی.
بیر گون حکیم لعلی دن سوروشاللا ایندیه جان سن هاممینی الله سالمیسان، هئش
بیرین گورموسن کی سن نن ده بتر حاضیر جواب او سسون؟ دییر:
— بلی کتدینین بیری.

دیبلله:

— نئجه؟

دییر:

— بیر گون یولدا گندیردیم، گوردم کتدینین بیری اون— اون بش ائشیه بی
قاتیپ، قاباعینا آپاریر. ائشیه حلرین هامیسی قولاخلازین شوشلیپ، قیوراخ
گندیلله، آمما اولاردان بیریسی هر ایکی قولاعینی دا ساللیپ اشاعی، او بیریلدن
آرالی تح باشینا گندیر!

دییر ایسته دیم کتدیه بند اولوپ، بیر سؤز آتام. سوروشدوم:
— آی مشدی او اولاعا نوولوپ کی بله فیکری خیال ایچینده گزیر؟
کتدی فورا جواب وئردی:

— هه او تح گئدن ائشیح، بو ائشیه حلرین شاعیریدی. ایستیر شعر دیه، اولمور.
دوشوب، زیپیلته، اونا گوره ده باش قولاعین ساللیپ....

متنده گئدن يئرل سؤزلو:

MİZ	میز ماسا	BAŞMAX باشماخ آياققابى.
OXUTMAX	اوخوتماخ قارشى طرفى هر هانسى بير اويدور ما موضوع اياناندىرىپ، دانىشدىرماق.	BAŞMAXÇI باشماخچى آياققابى ساتان، آياق قابى دوزلدن.
PAKATIÇİ	پاكات اىچى اوست اۇرتولۇ، غىرى مستقىم.	DEMQRATDIX دەمقىرىاتدىخ دموکرات فيرقىسى حاکىميتىدە اولدوغۇ دۇورى ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ _ جى ايللر.
TÜKAN	توكان كۈكلەيچى كلمە. تو كان آشماخ	DÜBBƏ دوبيه مزەلى احوالات دانىشىب، جماعتى گۈلدۈرن شخص.
TÜKAN ASMAX	بىرسىنى معين بير كلمە يە حساسلاشدىرماق.	KÖKƏTMAX كۈكتماخ باش_ باشا قويوب، قارشى طرفى عىصىلىشىرىمك.
TÜKANELƏMAX	تو كان ائله ماخ باخ: تو كان آشماخ.	QITDIX قىتىدىخ قحطلىيك
ZIPBILTI	زېبىلىتى چتىن شرایيط اىچىننە چالىشما.	MƏRDANA مردانا كىشىلە مخصوص (پالتار، آياق قابى، ساعات و س.).

ایضاح: سون واقتلار سایین حسن بی هادى جنابلارى ۱۳۸۴ – جو ايل موغاندان توپلادىقلارى
۲۸ دانىشيق كاستىنى ائل بىليمى درنگى نين آرشيوينه وئرىدىلر. بو كاستىلدە بۇلگەدە ياغىن اولان
ناغىللار سايالار، باياتىلار،... ضبط اولونوب. بو دىرىلى ماترياللار سيرايلا يازىيا كۆچورولوب،
عىزىز اوخوجولارا چاتدىريلاجاقدىر.
يئرى گلمىشكىن حسن بى هادى دن تشكروموزو بىلدىرك.

ائل بىليمى

ساياچى سؤزلرى

دانىشان: قادر كارخانى – ۶۵ ياشىندا

قاراداغ ماھالى نين تو يە كندىنندن

ضبط ائدن: حسن بى هادى

كۆچورن: على برازندە

۱۰

اميسن آغ باش قويون
داغى داشى آش قويون
گئجه قرآنلىغىندا
چوبانا يولداش قويون.

***

آت دئىير ناللت منى
ايپىدىن چوللت منى
ايىلده بىر باله دوغوم
حاجه يوللىسىم سنى.

اصابالار يېغىلىدى
تىكە _ تىكە بئولۇندى

مېن باتمان اتى اولدى
بئش يوز باتمان قوирۇغۇ
اونان آتاسىن دئىيم
اونان آتاسىن دئىيم
يىير_ يىير گىرنىشى
قارنین وئرر دويوشى
بورنۇزو وار يىر بورما
تو كى يېرىن سورمه
زىنەھار قويونو وورما
قويونىز يېرده دورما
قويونلى اۋولر گۈرددوم
آخان آرازا بىزز
قويونىز اۋولر گۈرددوم
قوروموش چایا بىزز

***
آنامسن خاللى گىچى
امجىگى باللى گىچى
چىخار قىئە باشينا
گىدرەسى للى گىچى.

***
دانىشان: حسین پور علی – ٦٢ ياشىندا
قاراداغ ماھالى نىن تو يە كندىنندىن

ساياچى سۆزلىرى

بر جمال، بر كمال
گولو محمد صالاوات

سايا _ سايا سايادان
ناماز اولور مايدان

بو سايا كىمدن قالدى
آدام آتادان قالدى
آدام آتا گىلنده

موسى چوبان اولاندا
جان گلىيىدى جانينا
پىچاخ گلىب شانينا
جىرايىل يىر قوش گىتدى
اسمائىيل قوربانينا

***

قرەسىنى آغىن نان
گىلدى بئهىش باخىن نان
قويونو حاخ ياردىب
كىمانىن يارپا غىنەنان

***

بیر جوت قوش قوزو گلدى

***

گويده آلا بولوتلار

يورقىنيدى چوبانين

ياسدى _ ياسدى گوهنلر

ياسدى يغىدى چوبانين

اليندە كى آغاچى

عصايسىدى چوبانين

بئيليندە كى سوپىنگى

توفنگىدى چوبانين

بو قىمه _ قىمه داشلر

فيشنگىدى چوبانين

يانىندا كى كۈپە يى

بابايسىدى چوبانين

امان بو شىشح قويون

يونو بير دوشح اوبيون

.....

تلسيه اوشاخ قويون

***

آنام بو قره قويون

يونووو دارا قويون

يونونو جوراب ائيله

يوللىياخ يارا قويون

***

قويون ساغ اولسون بالام

اوره حلره خال سالام

انتىخ چىخىب فشرىن

قديم چشنى ريز بالام

قويون سندە فيليم وار

كورىيندە يونون وار

كىچىر سرد زيمستان

الى زبر گونون وار

***

بو يولون او جو گلدى

دولاندى دوزو گلدى

چوبانين قوجاغىندا

آقلار سؤزو ، دئيىملرى (۲)

دوكتور رشيد اردبيلي

(بو آقلار سؤزو آذربايچانين چوخ بولگەلرinden ايشلکدىرلەر.)

- اىچيم اوزومو ياندىرير، چۈلۈم اوزگەنلى.
- اىسلامىشىن ياغىشىدان نە قۇرخوسو.
- دۇيمادىق اىستىسىندىن، كۇر اولدوق توتسىسونىندىن.
- اىشدن آرتماز، دىشدن آرتار.
- اىشلەمە يىن دىشلەمەز.
- اىشلەمە يىن دىميرى پاس باسماز.
- ايكى اليم بىر باشىمى ساخلايىر.
- ايكى ايت بىر آسالاتا دۇو گلر.
- ايكى فىندىق بىر گىرده كائىن بئترىن داغىدار.
- ايكى كۈنول بىر اولسا تاپار دالدا يېرى.
- ايگىدجانلى، كاباب قانلى اولمالىدى.
- ايگىدىن آدى چىخىنجا جانى چىخار.
- ايگىدىن جوھرى اوشاقلىقدا بلىيدى.

ایلان چالان یاتار، آج یاتماز.
 ایلان چیخدیغى باجانى یاخشى تانیر.
 ایلان کىمى دىل چىخارتما.
 ایلان هارا دا ایرى گىتىسە يواوسينا دوز گئدر.
 ایلانين آغىنا دا لعنت قاراسينا دا.
 ایلانين قىنۇمى بالاسىدى.
 ايمان شافتالى آغاچى دېيىل كى هر قانادا بىتە.
 اىكىد باسىدېغىنىيى كىسمز.
 اوْغۇرۇدان سالانى راممال آپارار.
 اوْغۇرلۇق مالىن بركتى اولماز.
 او قدر چكىلمە كى دامىن او اوزوندن دوشىن.
 اوْكۈز اوْزۇنە كوروشىنە اكىنە باشى آغرىيبار.
 اوْكۈز اوْلدۇ، اورتالىق پۇزولدو.
 اوْكۈز زارىلدا ماقدان بۇيۇندوروق زارىلدا يير.
 اوْكۈز اينىلەدەمكىدىن قانى جىريلدا يير.
 اوْكۈزون بئۇيۇ گو پىيەدەدىر.
 اوْو وورانىن دېيىل يېتىن دىر.
 ايت دە گىتىدى، اىپ دە.
 ايت ال چكىدى، موتال ال چىكمەدى.
 ايت قۇدۇراندا دۆرد طرفىنى قاپار.
 ايتلە يولداش اول چوماغى
 اليىندىن يىرە قويىما.
 ايتە اوْت، آتا ات وئرمك.
 ايتە باخ قايساوادان پاي او مور.
 ايتىن دىشى موتالىن درىسى.
 ايتىن ياغ يئمهسى آدامى ياندىر مير

قويروغونو شوخ تو تماق ياندىرىر.
 بابلى باين تاپماسا گونو آخ وايانان گىچىر.
 بارلى آغا جا داش آتارلار.
 باسا_ باسا گولەشن پەللوان او لار.
 باش اولسون بئورك اسىگىك دىئيل.
 باش ساغ اولسون پاپاق تاپىلار.

باشلى باشىن ساخلاسىن من باشىمدان كىچمىشىم (بېزمىشىم).
 باش يولداشى يو خدو، آش يولداشى چو خدو.
 باش يىنكە اولدو نه فايدا ايچىنده بىنى گرك.
 باشىمى سىندىرىپ اتكىيمه قۇز دولدورما.
 باشىنا گلن باشماقچى او لار.

باغا باخسان باغ او لار، باخمسان داغ او لار.
 باغانان پاخيل اولماسا باغ دووارى نىليلە يىر.
 بال تو تان بارماق يالار.
 بالچىنин وار بال تاسى، اوْدونچونون بالتاسى.
 باليق باشدان قوخور.

بئله كى خان باجى چىزىر بونا هئش تومان دؤزىمز.
 بىزىنيرم خانىم ساواشىر بىزىنيرم آغا.
 بلکەنى اكسن مىگرىيتر.
 بلى دئىدين بلايا دوشدون.
 بو آيادان دوه او شاغىميش.

بو اىكىلى سئرچە بىلدىرىچىنە جىك_ جىك اور گدىر.
 بو باشا بئوركده آرتىقىدى.
 يىتمەميش يۇوشان دىيىنەن دۇغۇلمامىش دوشان آختارىر.
 بوش سۈزۈزۈن قارىن دۇيماز.
 بو گون دالاشار صاباح بارىشار.

- بو گونکو اپیکه دانداکى قويروقدان يئىدى.
- بولا ماج دلى يه قالدى.
- بولوت آلتدان چىخان گون، ياشماق آتدان چىخان ديل.
- بويينوز قوْچا يوك او لماز.
- بويينوزلو قوْچون قاباغينا گر ك بويينوزلو قوْچ چىخاراسان.
- بئيو ك قاپى نين بئيو ك ده حلقةسى اولار.
- بيته يول وئرنده ساققالا دير ماشar.
- بىر آجىياندا اۋزۇنۇ گۆزلە، بىر قىجىياندا.
- بىر آغا جا چىخاندا ھامى بودا غلارى سىلكەلەمە.
- بىر الين اود اولسا، او بىرىسى سو اولسون.
- بىر ايش توت كى عاقىبىتى خىئر اولسون.
- بىر جە دى، ترجه دى.
- بىر چىميدىك ساققىزىن اولسا دا چئىنە يايىشدىر آلىندا.
- بىر داشىنان ايكى قوش وورماق.
- بىر دلينى يولا آپارماغا نە وار.
- بىر دىگىن اولسام او تورو شوغومۇ، دوروشوغومۇ بىلرم.
- بىر گون قالميسىسادا قىش قىشلىغىن ائىلر.
- بىرلىك او لمایان يېرده ديرلىك او لماز.
- بىرىنин آدى وار، بىرىنин دادى.
- بىز او مود او لدوق دازا، داز او زۇن قويدو نازا.
- بىسم ايللاه دئيلەمە مىش تو خوم ناكۈندىن چىخار.
- بىلدىرچىنین بىلىگى دارى سورولاناقدىرى.
- بئيارا گىت، بئكارا قالما.
- پاخيلا تانرى وئرمىز وئرسە ده قارنى دويماز.
- پاح ايلە پيلوو او لماز ياغىندا دويي گر ك.
- پېشىنگىن آخرى تور باكتش اولار.

پئیسرى آیدىكجه سالاللار.
پئە يىن دۇنۇز دارىيدان چىخار.
پول جان يونقارىدى.
پولو جىيىنده، عاڭلى باشىندا.
پىر منىمدى كرامتىن بىلىرم.
چاغرىلما ئېرە ئىنەم، چاغرىلما يان ئىرە گۇرۇنە.
چاغرىلما مىش يئرى دار ائلەمە.
چامىردان چىخىب، چاخمورا گىرمك.
چايا چاتاما مىش چىرمالانما.
چىكىدە يونگول، دىرەدە آغىر.
چوبانىن سوقاتى ميرچالقى اوЛАر.
چوبانىن گۇيلو اولسا تكەدن پىندىر توئار.
چوخ اوخويان چوخ قازانار.
چوخ بىلمىش تولكۇ قويروغۇندان تله يە دوشىر.
چوخ بىلن تئز قوجالار.
چوخ بىلېپ آز دانىشماق اىگىدىن لنگرىدى.
چوخ دانىشان چوخ چىرك.
چوخ وئر، آز يالوار.
چوخ ياشايان چوخ بىلمز،
چوخ گىرن چوخ بىلر.
چولاق آتىن كۆر دا نالبندى اوЛАر.
چوركسىز ياشاماق اوЛАر، اوركسىز يوخ.
چىركىن اوزۇن گىزلەدەر،
گۈيچەك بوداقلار گىزىر.
حالواچى قىزى داھادا شىرىن.
حاماما گىرن تىرلى چىخار.

حیالی قیزارا، حیاسیز بوزارا.
حئیوانى بودوندان داغلارلار اینسانى اور گىندن.
خميرین گۇتوردو گو قدر سو تۈكۈن.
خورو زون قوبىر وغۇ گۇرونور.

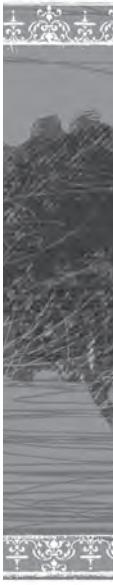
پىسپىسا بالاسىن دووار اوسته گۇردو دىدى: آغ بالدىرىنا ننهن قوربان.
پىسلېگىنە گۇرە شور گۆزلۈ گو دە وار.
پىشىك پىشىگى نوودان اوسته اىشە تو تار.
تارى در گاهىندا آدامىن آدامى گىرك.

تىز آلىشان تىز سۇنر.
تىزه دىللىك گلىب كىكىلى ياندان قويور.
توىيدان سونرا ناغارا، خوش گىلدىن بايرام آغا.
توىيغۇن اوچوشۇ زىبىل لىگە قدر او لار.

توىوخ گىلدى قاز يئريشى يئرييە جرجىنک قالدى.
تىكە دوستو دوست او لماز.
تىكانسىز گول او لماز.
جاناواردان قورخان مئشە يە گىرمىز.

جولغا كفسىز ئولر.
جيىداني چو والدا گىزلىتمك او لماز.
دوستون آتدىيى داش باش يارماز.
دوشاب آلمىشام بال چىخىب.

دوغما يورد شىرىين او لار.
دووشان داغدان كوسوب داغىن
خېرى يوخ.
دوه دە بويىنۇز گۇرۇبلر.
دىشىسىز آغىز داشىسىز دېيرمان.
دىش قوردالاماغا بىر چۈپى يو خدو.

- ديلينى ساخلايان باشىنى دا ساخلايار.
- سارساقلار اولماسايدى يالتاقلار آجىندان ئولردى.
- ساچ اوزون، عاغىل گوده.
- ساغماللارىنан ساغىلىپ، سۇبایلارىنан قىرخىلماق.
- ساكيت اولان ساليم اولار.
- سامان آلتىدان سو يېرىتمىك.
- سن وورمادىن من يىخىلمادىم.
- سو چاناغى سو يولوندا سينا.
- دادаниن قۇدۇردان بىر اولار.
- دادىملىقدى دويمىلوق دېيىل.
- داش آتان بللى، باش توتان بللى.
- داش اولوب قويويا دوشدو.
- داش داشا سئىكىننە دووار اولار.
- داغارجىق چۈرگىنه دادانان دئولت باشينا اىپ سالار.
- داغدا باغىن وار، اور گىننە داغىن.
- دانىشىقلى سۆز داغلارى آشار.
- دللكىلىگى بىزىم باشىمىزدا ئيرىندى.
- دلى يە هەئ وئر، الينه بئل وئر.
- قاتيق داغىلسا يئرى قالار، آيران داغيسا نە يېي قالار؟
- قار، آياغ اوشوتىك اوچوندور.
- قارا ائشىشكىن باشينا يوين وورماغانىن قاطираولماز.
- قارىن دۇيران آشى گۆز اوزادىدان گۆرر.
- قايىن خاتىنلارين چىشىپ، جورابى بوجىچادا دئيوشر.
- قوردا رحم ائلهمك قۇيونا ظلم ائلهمكدى.
- قورخ قورخىمازدان، اوغان اوغانمازدان.
- قونشودا پىشىر بىزە دە دوشەر.

- قوى دئسینلر فيلان كسىن چوُستو وار، كيم نه بيلير آلتى يوخدو اوستو وار.
- قىز آغاچى، قوز آغاچى هر گلن بير داش آثار.
- قىز يوكو، دوز يوكو.
- كاسىب چۈرك تاپماز يىمگە ايتىنин آدين گوموش قويار.
- كىچلىنكى بئركو دوشنه جىكدى.
- كىچمىشى قوياق كىچمىشىدە اوستونه دە بير داش.
- سويون اولى بولانىق گلر.
- سويون اوستە گمى وار، هر ايشين بير چمى وار.
- سودونن گلن جانىنان چىخار.
- سورو قويون سىزدە، ساتلىق قويون بىزدە.
- سۆز دئىيگىن دميردى دؤيدو كجه اوزانار.
- سۆز قوشدو بوراخارسان اوچار گىدر.
- سۆزۈن دۇغروسۇ دميردىن كىچر.
- سۆزو چوخ اوزادسان دادى چىخار.
- سېرىنى دىنم دوستووا دوستوندا بير دوستو وار.
- سينما مىش شاققىلداما.
- شىرىكلى قازان قاييانماز.
- شور سو صابون گۇئىتىرمىز.
- عوضىن بىدل آدلى اوغلۇ وار.
- قرىب قوشون يوواسىن آللە ياپار.
- قبابق تاغى شاماما وئرمىز.
- قاپان ايت دىشىنى گۇستىرمىز
- قاپىيا پاراق ساققالا داراق.
- گۈزه گۈز، دىشە دىش.
- گۈيدە اولدوز آرار كن يئرده چالانى گۈرمور.

گیزلى كله گلن آشكارا دوغار.
 ناجينس قاريزيين توخومو چوخ اولار.
 نه اوژون يئيرسن نه باشقاسينا دادىزدىرىرسان.
 نه اولىويه هاي وئرن، نه ديرىيە پاي وئرن.
 نه اودو وار نه او جاغاي.
 هامىيا ايت هوور بىزە چاققال.
 هايدان گلن، هوپيا گندر.
 كىچىيە چاخىر وئرسن قوردا دۇو گلر.
 كوتانى بر كده ايگىدى يامان گوندە سيناللار.
 كولش گونو اولسا دوشى باشى يارار.
 كولك هارا، توستوده اورا.
 كىشى چۈل قوشودو.
 كيم چالىشارسا قازانار.
 گئچ اولسون گوج اولسون.
 گئچ گلن قوناق اوز كيسە سيندن يئير.
 گئچه قارا، جوجه قارا.
 گىدر بوسنانين اوراسى، قالار اوزون قاراسى.
 يوز گون ياراق، بىر گون گر ك.
 يوز ماما يېغىلا گوج دوغانما دوشى.
 يوغون ايشگىلينجه نازىك اوزولر.
 يو ك آيلىنده داش قريبلېيە دوشى.

لغتلر:

- ارينه: شرم ائله‌مه، مضاييقه ائله‌مه.
- ميرچاليق: بيتگى آدى.
- بالديرو: فا: ساق پا.
- دللح: سلمانى، آرايسىگر.
- ككيل: فا: كاكل.
- جرجنك: قىشلارين حددىن آرتقى آچىلماسى.
- جولغا: پارچا تو خوييان.
- جيدا: ئيزە.
- ديلك: آرزى، ايستك.
- سارساق: آخماق، جاهيل.
- ساغمال: سود وئرن قوييون.
- سوباي: جينسى علاقەسى اولمايان ائرككى قوززو.
- گودد: قيسا.
- دؤولوت: ثروت.
- يوين: جيلاو، فا: افسار.
- چوست: آياق قابى.
- چم: يول — يئوندم.
- قاباق: فا: كدو تبل.
- پاراق: ايت نوعو.
- آراماق: آختارماق.
- كوتان: خيش، شخم زن.
- كولش: كاه، پوشال.
- اورا: تارلانىن آخرىينجى محصولو.
- ياراق: سيلاح.
- ايشكلمك: نازىكلىشمك.
- دۇو: غاليب
- باسىدېغىنى: غاليب گىلدىگىنى، شىكىست وئردىگىنى.
- راممال: فالچى، فيرىلداقچى.
- قانى: جوت تكرلى ارابه، فا: گىردونه ارابه.
- پەيە: تۈولە.
- اوو: شىكار.
- شوخ تو تماخ: ديك تو تماق.
- قۇز: گىرد كان.
- قۆخوماق: ايلەنمك.
- يۇوشان: بيتگى آدى.
- دالاشماق: ساواشماق.
- اوپىگە: باغير ساق (فا: رودە).
- دان: سحر تىزدن (دانداكى: صاباحكى)
- گىزلى كله گلمك: اينه گىن گىزلى جينسى علاقە ساخلاماقى.
- بركىدە: يئرين برك اولماسى.
- بولاماج: حئيوان دۇغور كن ايلك سودو، فا: آغوز.
- ترجه: تازا، طراوتلى.
- دارىيدان چىخار: دارى زمى سيندن چىخار.
- يۇنقار: رنده.

رحمتىك احمد آذرلۇنۇن يوردو موزۇن زنگىن فولکولورونو توپلاماقدا چوخلو
امه يى واردىر. بىر ئۇمۇر بو يولدا چالىشىب اۋزو دئىينه ۱۸۰۰۰ آتالار سۇزو،
باياتى، ۷۰۰۰ لطيفە، ۱۰۰۰ دن چوخ تاپماجالار، ... يېغىدىر. تاپماجالار
كىتايىندا اۋزو دىلىنىن يازىلدىغى ياشامى بىلەدىر:
من احمد آذرلۇ دۇغۇم تارىخى ۱۳۰۲ تبرىز.

«چوخ كىچىك ياشلاريمدان (۱۶ ياشىمدان) باشلا ياراق آنا بابابىدان و ساير
بؤيووكىلدن ائشىتىدىيىم فولكلور نمونه لرىنى او جملەدن ناغىللارى، باياتىلارى،
آتالار سۈزلىرىنى (ضرب المثلرى) تاپماجالارى، آنالارين لايلارىنى،
ملا نصرالدىن لطيفە لرىنى آند_ قىسىمىرى و ساير بو كىمى عصىرلر بۇيو سىنه دن
سىنه يە بو گونه كىمى گىلىپ چاتان تجربە اولۇنۇمۇش گۆزىل قىمتلى سۈزلىرى منظم
اولاراق توپلاماغا باشلا دىم.

ياشىمین چوخ اولماسينا باخما ياراق يىنە دە بو يولۇن داوا مچىسى اولاراق
يورولىمادان بو ساحىدە چالىشىب ايشىمى داوام ائتىدىردىم.

بو گون توپلا دىغىم ۱۸۰۰۰ آتالار سۇزو، ۸۰۰۰ باياتى، ۷۰۰۰ ملا نصرالدىن
لطيفە لرى، ۱۰۰۰ دن چوخ تاپماجالار، بىر چوخ ناغىللار، آنا لايلارىي، آند
_ قىسىم و شخص آدلارى و ساير بو كىمى فولكلور نمونه لرى چاپا حاضىرىدىر.
۱۹۹۴ _ جو اىلده باكىدا (تبرىزدىن دؤرددفتر) آدلى ۷۰۰۰ تىراژدا آتالار سۇزو
كىتايىم چاپدان چىخمىشىدىر. حئورمتلى او خوجولار او مود ائدىرم داها آرتىق
خالقىمىز عصىرلر بويو بىلە تجربە اولۇنۇمۇش گۆزىل سۈزلىرى قىمت و ئىرىپ
او خويوب فايدالانسىنلار. چونكى هر بىر خالقىن آنا دىلى او نون كۆك و
ريشه سىدىر. هر بىر خالق اۋز رىشه سىنىن او ستووندە او جالار و ابدى ياشار.

احمد آذرلۇ

تبرىز ۱۴/۱۱/۱۳۸۴ھ. ش»

حاییفلار اولسون رحمتیلک آذرلو بیر عؤمور فولکلور توپلاما اوزریندە چالیشاراق مظلوم یاشاییب، مظلوم دا دونیاسینى دیشىدی. اولو تانزیدان اونا رحمت دیله بیریک. آشاغیدا گئدن دوستلا باشلانان آتا سؤزلری، دئییملری اونون توپلا迪غى ڈیرلری فولکلوروموزون بير اورنه ييدىر. بو ال يازمانى رحمتیلک آذرلو دوستو احمد آغا فخارىه پاي وئرمىش. سونرالار دوستلارينين ايله دوكتور رشيد اربىلى جنابلارينا چاتىمىشىدۇر. جناب اربىلى ده بونو بىزە چاتدىرىدى. بىز دە سىز اوخوجولا را يېتىرىرىك. يېرى وار جناب دوكتور اربىلىدۇن بو ال يازمانى بىزە وئردىيكلرىنه گۈرە ئۆز تشكىرۇمۇز بىلدىرىك.

ائل يىلىمى

دوستلا باشلافان آتا سؤزلری، دئییملرى

۲۶

دۇغرو، اصىل دوستلوق.

دۇغرولوق، اصىل دوستلوق، سئوگى محىت ان بئويوك پارلاق بير اولدوزدور. اگر ايشىغىنى قۇرۇيوب ساخلاسان حياتىن قارانلىق گونلریندە تو كىنمز بير ايشىقلى نور ساچار و حىات بويو بو نورون ايشىغىندا ابدى اولاراق معنوى عالمه دۇغرو آپارىب سنى ابدى ايلاھى نور ايله بىرلىشىدۇر.

احمد آذرلو تبرىز ۱۳۸۱/۳/۲۵

توپلايان: رحمتىلک آحمد آذرلو

- دوست آتان داش باش يارماز.
- دوست آتيلماز بير قالا دير.
- دوست آراسى تميز اولماليدير.
- دوست آختاريرسان؟ دوستونون دوستون، دوشمنيويين؛ دوشمنينى تاب.
- دوست ايله بازار، دوستلوقو پوزار.
- دوست ايله دوشمن پيس گئنده بللى اؤلار.
- دوست اولان دوشمندن غافيل اولما.
- دوست اولان دوز يولا چكـر.
- دوست اولان خئىرى سۆزۈ آجى سؤيلر.
- دوست اولسان وفالى اول.
- دوست او دوركى دوستونون عىينى او زوندە سؤيلە يە.
- دوست او زوندەن، دوشمن گۈزۈندەن، دلى سۈزۈندەن بللى اولار.
- دوست ائويندە باشىنى باغلا دوشمن ائويندە دىرناق توت.
- دوست اسیر گىز دوشمن بىنمز
- دوست باشا، دوشمن آياغا باخار.
- دوست بالدا اولسا ھامىسىنى بىردىن يىمە.
- دوست تو تاندا تازا دوستون دوستلارينا باخ.
- دوست تىكەسى دوشمن سۈكـر.
- دوست چوخ اولار آمما جاندان يانانى بير.
- دوست، دوست يولوندا جاندان كىچـر.
- دوست، دوست يولوندا جانىنى اودا ياخار.
- دوست، دوستا آرخا اولار.
- دوست، دوستا تن گىركـك، تن اولماسا؛ گئن گىركـك.
- دوست، دوستدان كنار اولماز آرا ووران اولماسا.
- دوست، دوستو دار گۈنده سينا يار.
- دوست، دوستون آيناسىدـير.

- دوست، دوستون عیینی او زونه دئیر.
- دوست، دوستون حالین بليمه ليدير.
- دوست داشى بر ك اينجيدر.
- دوست، دوشمن باخشي.
- دوست دوشمني اور كدن، گلدى گئدرى چئور كدن سوروش.
- دوست دوشمنه قارشى.
- دوست دئيب دوست او لاندا سينا ماميش دوست اولما.
- دوست دار گوندە تانيثار.
- دوست زيندان قاپيسيندا بللى اولار.
- دوست سئويز دوشمنين گؤزو چىخار.
- دوست سانما ياخشى گوندە دوست او لانى، دوست بيل غملى
گوندە اليىندن تو تانى.
- دوست قارا گوندە بللى اولار.
- دوست قازان، دوشمن او جاق باشىندا دير.
- دوست قازاندین توت، دوشمن قازاندین اوت.
- دوست قدرىنى حقيقى دوست بيلر.
- دوست كيمى گئورونور دوشمن كيمى عمل ائدير.
- دوست گئوروشو بايرام اولار.
- دوست منى ياد ايله سين بير پوج قوز ايله.
- دوست منى آليش — وئريشده گئرسون.
- دوست مين اولار، جانى ياندىران
بىر اولار.
- دوست يولوندا بوران دا اولار قار دا.
- دوست يولوندا خيمنت ائدىنин
اوزو آغ اولار.
- دوست يامان گوندە تانيثار،

- يالتاق آد گونونده.
- دوست وار کى قارداش
  - دئسن ياخشيدير.
- دوستا دوست كيمى، دوشمنه دوشمن كيمى باخ.
- دوستا مروت اتمهلى، دوشمنله مودارا.
  - دوست دا، دوشمن ده دار گونده تانينار.
  - دوستو قورد اولانين ايل - اوپاسى يورد اولار.
  - دوستلوق آليش - وئريشده بللى اولار.
  - دوستلوق ان قيمتللى شىدىر بير گون سندە بير گون مندە.
  - دوستلوق ياشيل بير يارپاقدىر.
  - دوستلوق حياتدا بير وىقەدىر.
  - دوستلوق خنجرى ايله يارالانين ياراسى اولنه كيمى ايشلر.
  - دوستلوق دوزلوكىن دوغار.
  - دوستلوق قارا گوندە بللى اولار.
  - دوستلوق اوز يئرىنده، حساب دا اوز يئرىنده.
  - دوستلوقو بىردىن بىرە پۇزما.
  - دوستون بير اووج تورپاق سنه وئرسە اونو
  - اليندە برك ساحلا.
  - دوستون چئرگىن دوشمن كيمى يئمه.
  - دوستون، دوشمندن چوخ اولسون.
  - دوستون كەنهسى.
  - دوستون چوخو آز، دوشمنىن بىرى چوخ.
  - دوستون زحمتى دوشمنىن زحمتىندن چوخ اولار.
  - دوستونا بورجلو اولما.
  - دوستونا خايىن باخانىن گۆزو كور اولار.
  - دوستونا دوست، دوشمنىنه دوشمن.

دوستونا سیرینی سؤيلمه اوilar کى بير گون
دوشمن اوilar.

دوستونو آغلادаниن اوزو گولمز.
دوستون ساتان دوشمن تاپار.

دوستون ساتان غيرتىن ده ساتار.

دوستونو منه گوستر دئىم نىچە آدامسان.
دوستدان دوستا پاي دوشىر.
دوست پايىي دادلى اوilar.

رحمتىلەك احمد آذرلو نون ال يازماسى

دوستىنا نۇرەھلە ئۇلما .

دوستىنا خاش باھامىنىڭ ئۆزۈر لۇر اوilar .

دوستىنا - دىست - دوسمىنە - دوشمن .

دوستىنا سىرىزلىنى سۇيلەم، اوilarنى بېرىڭىن دوشمن اوilar .

دوستوند آملادان، ئۆزۈر ئۆزۈر .

دوستون ساتان دوشمن تاپار .

دوستون ساتان غىستىنە ساتار .

دوستونو مەنگ ئۆزىستەر دىئىم نىچە آداسان .

٢٨

يادىلار اىلاراق، هېقلىغىزىدە كىرىم، احمد، ئەخبارىس دوستىلۇق پايسى،

اينىمام دوستىلۇق بىزىز ايدى اىلاراق داهاذا حكىم آدارجا دەرىز .

عىزىزىم بىتىدە دىرىز .

دوستىدى دوشمن، بىتىدە دىرىز .

قىرى دوستىلارىم سۇنىشىنى .

دost سىنگىزىنى عىذە دىرىز . - سەبىرىز - احمد آذرلو .

28/3/1381

آشیق عزیز شهنازی ایله آشیق سولدو زون دئیشمه سی

سویله ین: آشیق حسین ساعی
دئیشمه نین یئری: موغان ماھالی
دئیشمه نین چاغی: ۱۳۵۰ هـ ش
دوزنله ین: محمد علیپور مقدم (۱۳۸۷)

- گۈنلرین بىرىنده آشيق عزيز شەنمازى، بالابانچى رحيم نوجاوان لا تۇيداييمىشلار
- آشيق سولدوز گىرير مجلسىسە، اوزون تو تور قوناقلارا:
- ايجازه وئرسز، من گلمىش آشيق عزيزىن دئىشىم!
- آشيق سولدوزون ياشى چوخ اولدوغۇنا، آشيق عزيز دورور اوونون آياغينا "اوستاد، بويور بوردان ايلش!" دئىير. آشيق سولدوز دئىير:
- سازىنى گۇتۇر دئىشىح، بورا، يا سىنىن يئرىنلىدى، يا منىم.
- آشيق عزيز سازىنى گۇتۇرۇب دئىير:
- اوْلسۇن، اوستاد باشلا گۇرەك! آشيق سولدوز دئىير:

آشیق سولدوز:

آشیق عزیز" ، یاخشی کچدین چنگیمه!
ایندی، دوشرسن یامان حالا، سن.
سُور و شارام آشیق لیغین بولونو،

اوْندا، قالا جاقسان دالدان، دالا، سن.

آشيق عزيز:

مندن سalam اوْلسون "آشيق سولدوزا"
منم دئيب، دوشرسن خيالا، سن.
آشيق ليق علميندن منم خبردار،
سورو شسام؛ دوشرسن قيل و قالا، سن.

آشيق سولدوز:

آديمي ائشيدن، قاچار مئيداندان،
چي خميشام چوخ يئرده، من اي ماتا حاندان،
آشيق صنعتينده "تجنيس"، "ديوان" دان،
دئسم؛ مات قالارسان، او سو والا، سن!

آشيق عزيز:

"ديوان"، "تجنيس" هر آن سينه مدن گلر،
سويله سم؛ عؤمرونو ائيلرم هدر،
"دوْداق ديمز"، "تجنيس" باشلا سام اگر،
بير ده چيخانما زسان ائل - ما حالا، سن.

آشيق سولدوز:

"سولدو زام"، چو خلارين ائيلمه ميشم خار،
سندي ده، مئيداندان ائيلرم كنار،
ماحاليم "مشكين دير"، يثيريم "كوسالار"،
ناحاق دوشدون بوردا قالما - قالا، سن!

آشيق عزيز:

يئريم "قاراداغدير"، "ديكله" ماحالى،
ساكينيم "مزرعه" دى؛ ائللى، اوپالى،
"عزيز" – ين علميندن اولارسان حالى؛
اليمدن گندرسن، تئز زاوالا، سن!

***

سوزلر قورتاريپ، توپون بؤيووكلىرى دئدى: آشيق عزيز، ايندى سن دوش قاباغا
سۇرۇش!

آشيق عزيز دئدى: قوپون آشيق سولدوز بيرين ده سۇرۇشسون، سورا من
سۇرۇشارام
آشيق سولدوز دئدى:

آشيق سولدوز:

"آشيق عزيز"، گل، سوزلره جاواب وئرا!
سۈيلە! نىچە كىتاب گلىب جاهانا؟
"اليف" نه دئمكىدير؟ گل، بىان ائلە!
گىزلىن سىرى، ايندى گتىر عيانا

آشيق عزيز:

سنه جاواب وئريم، آى آشيق سولدوز!
دئرد كىتاب گلىيدىر ازل جاهانا،
"اليف" او آللادى، تكدىر كىرىدىگار،
گىزلىن سىرى، ايندى گتدىم عيانا.

آشيق سولدوز:

كيمين كربلاده آخىيدير قانى؟
 او كيم ايدي گزىب، عرضى – سمانى؟
 كيم عزيز ساياردى دايىم مئهمانى؟
 اوْنون آدین سؤيله، يېتىر بىانا!

آشيق عزيز:

كربلاده آخدى "حسين" – نين قانى،
 "محمد" ، گزىيدير، عرضى – سمانى،
 "على" ، عزيزلىرىدى دايىم مئهمانى،
 آشكار ائيلەديم، گتىردىم بىانا.

آشيق سولدوز:

"آشيق سولدوز" گل، سن حقيقىت سؤيله!
 حاقىن، مين بير آدین آشكار ائيلە!
 ظلومكارىن باغرين، گل گىلن تئيلە!
 ازلىندن، سىгин شاهى مردانا!

آشيق عزيز:

"آشيق عزيز" سن ده گل، حقى سؤيله!
 حاقىن، مين بير آدین گل، بيان ائيلە!
 ظولومكار باغرينى، گل گىلن تئيلە!
 ازىزلىنىم، شاهى مردانا.

***

دئنه چاتدى آشيق عزيزه. آشيق عزيز دئى: آى آشيق سولدوز، سندن بير دوداق ديمز سوروشورام، يا جاواب وئر، يا دا چيخ بوردان گشت! آشيق سولدوز دئى: سوروش! آشيق عزيز سوروشدو:

ياز گلنده، قالخار ايل لر آراندان،
سس يايilar، داغلار آشار چكاك.
چيچكلى يايلاقدا يايilan ايل لر،
گاه يئيرىپ، گاه دايىانار چكاك.

***

گىدەندە آغالار، آغازادەلر،
آل، ياشيل گئينىز داغلار، جادەلر،
آلاچىق چاتىلار، گىندر ناقەلر،
آستا _ آستا داغلار آشار چكاك.

***

ايگىدلر نعرهسى، آتىن شىبههسى،
سحر _ سحر گىلر كھiliگin سىسى،
يغىلاندا قىز، گلىنلر دستهسى،
عزيز دئىر: چايilar داشار چكاك.

***

آشيق سولدوز دوداق ديمز يىلمەدىيىنه باغانلىدى.
ايستەدى مجلسىدىن چىخسىن آشيق عزيز قۇيمادى
گىتسىن. هر ايکىسى اوخويوب،
توپيو باشا چاتدىرىدىلار.

سوون.

اَكِين لَه باغلی مرا اسيملر

(اردبیلین پیله سهران کندی)

توپلايان: اسلام مصطفوي

قایناق شخص: عزيزه خانيم مهاجر ممتاز احمد قيزى (75 ياشيندا، ساوادىسىز، دوغوم يئرى اردبیل)

توپلاما يئرى: اردبیلین ايکى كيلومتر گونئىنده يئرلشمىش پیله سهران كندى
توپلاما چاغى: 1389 – ياز آيلارى

قاپاقلار يئرى جوت او كوزلن سورىدىلر. تو خومو اتحىلەك دولدوروب سېرىدىلر.
آخار چايىن سو يۇنو كھەزىزلى بىر گۈلە چىكىپ اوردان دا كھەزىزلى رەاكىنەجك زەيلىرىنە آپاراردىلار. سو نوبەسىنى "سوچى" آدلى كىمسە پوشك آتماقلا سەچىرىدى. بىچىن وانخى گلىپ چاتىنجا سو يۇن نىچە ايدارە ئەدىلمەسىنى دە ئىلە بو سوچى كىشى عەهدەسىنە آلاردى.

34

بىچىن مرا اسيملرى:

بىچىن ايشىنин بعضى دىلرى وارىدى، آشاغىدا اونلارين بىر نىچەسى آچىقلانمىشىدیر:

1. **آل قۇيماق:** بىچىن چىلەر بىچىمەنى باشلامادان اول آغ ساققال بىچىن چىلەرن بىرى بىر دستە اكىلەن بىتىگىدىن دَرىپ، دئيردى: «آللاه بىزە يار اولسۇن / ملكلە كەڭ كار اولسۇن» او بىرى بىچىن چىلەر دە صالاوات چۈزۈردىلر، بىلەلىكە بىچىن باشلاناردى.

۲. پئش کاش چكمک: بیچین چيلر ايشله ين زامان آير بير كيمسه بیچين يېرىنه ياخىنلاشسايدى، بیچين چى يېردن بير دسته اكىندىن درىب گؤويه قووزا ياردى، اوزون، گلن كيمسيه سارى توتوب اوغا سسلە دئىردى: «آى قارداش بولار (اكىلن يېتگى لر؛ بوغدا يا دا كى مرجى و...) ساغلىغۇوا پئش کاش»

گلن كيمسه ده اكىنچى نين جاوابىندا تشكور ائدرىك دئىردى: «كىرگۈن بَرَكتلى اولسىن».

آير او يولدان كېچىن يانىندا مئيوه، يا دا يئمك اولسايدى بیچينچى لره پاي وئردى.

۳. آللاهلاما مراسىمى: بىچين قورتاران چاغدا، بیچينچى لرىن آغ ساققالى آخر يېرده قالان اكىنه اوز توتوب، اوراغىن گؤويه قالخىزىب آللاهلاما چكىب، اوغا سسلە دئىردى: «ھەرە بىرە آللە _ آللە»

او بىرى بىچينچى لر ده جاوابىندا دئىردىلر: «آللاه اكابر»

آغ ساققال يېنىدەن دئىردى: «ائلىن ائللىكىنه حىقىن بىرلىكىنه دوشمانىن كورلۇغونا ھەرە بىرە آللە _ آللە»

او بىرى بىچينچىلر ده جاوابىندا دئىردىلر: «آللاه اكابر».

سونرا بىرلىكىدە يېرده قالان اكىنى بىچىپ، شىلىك ائدرىدىلر.

آللاهلاما مراسىمى او بىرى هامپالارا خبىدارلىق وئرن بىر تابلو كىمى ايدى. هانسى زمiden آللاهلاما سىسى گلسەيدى دئمك او زمینىن بىچين ايشى سونا چاتمىشىدیر. آللاهلاما گئچەسى اكىنچى بوتون بىچينچىلرى شاما قوناق ائيلەيردى، او گئچە چو خلو شىلىك ائدرىدىلر.

خرمن مراسيملىرى:

بىچىن قورتاراندان سونرا جَمهَلرِى خرمنه يىغىب، دُورد اوْكوزه وَل قُوشوب اكينى دؤيردىلر. وَل آغىر اولسون دئىه اوستونه بالاجا اوشاقلارى چىخاراردىلار. اوْكوز گىرده دولاناردى، بىلەلىكله اكينى دؤيوب، سونرا شنه ايله سۇووراردىلار. خرمنىن سون گونو اكينچى نين عايىلەسى خرمنه يىغىشىپ، شنىك ائدردىلر بو گون «هدىك» آدىندا بىر يئمك پىشىرىلدى. بىلە كى اكينچى نين خانىمى قاباق گئجه دَن_دوشو (بوغدا، مرجى، نخود و...) اىسلامدib، صوبىح چاغى خرمنه گتىريپ، اوْت ياندىرىپ پىشىرىدى. بىر يىزه يىغىلىپ هەر كاسا اىچىندن سونرا قوجالار شىرىن مثللر دئىيب، اورا يىغىلانلارين باشىن قاتاردىلار. چوخلۇ دئىيب گولوب، شىلەنردىلر.

متنده ايشلهنن بعضى سۆزلىرين آچىقلاماسى:

يئر سورمك: يىزى اكين اوچون شوخوملاماق.

اتحلىك: توخوم سېمە ايشىنده اىستيفادە اولان پارچادان تىكىلىميش بؤيووك توربا؛ اتحلىگىن بىر اوجون بويونا سالىب او بىرى اوجون سول آل لە ياپىشىپ، ساغ آل لە دە اىچىندن توخوم آلىپ، زمىيە سېرلىر.
هامپا: اكين يولداشى.

جَمهَ: يىچىلىميش اكينىن توپىاسى.

وَل: بوغدا دؤيمىكده اىستيفادە اولان ائتنى تاختا.

وَل قوشماق: ائنلى تاختالارى بىر – بىرىنە ياپىشىرىپ، آلتىنا چوخلۇ خىردا چاخماخ داشى قوياردىلار، تاختالارى اوکوزه باغلابىپ سوروردىلر. تاخدىلار سورولور كن اكينى دؤيردى.

سۇورماق: دؤйولموش اكينى گۈيە سېپىب، دنى، ساماندان آيىرماق.

هدىك: خرمن اولان دَن_دۇشوندن پىشىرىلىن يىمك. هدىگىن اصل ماتربىالى بوغدا اولار.

خرمنلیک

توبلايان: حميد والاى

توبلاما يئرى: تبريز

توبلاما چاغى: ١٣٨٨/٨/٥

قایناق شخص: جیران خانىم موسوى (٥٢ ياشىندا، ساوادى يازىب
او خوما، دوغولدوغۇ يئۇ: قاراداغ ماھالى، هریس، ھېيەق كندى)

ھېيەق كندىنده بىچىن زامانى^۱ اكىن لر(نخود، مرجى و...) درىلدىيى واخت، بىر كىمسە زمى اوستونە گلر كن تىز «آللاھ قووهت وئرسىن» يا «يوروولما ياسىز» دئمەسىدە، زمىدە اولانلار بىر دستە درىدىك لرىنдин گؤويە قوزايىب «ياآللاھ» دئيەرمىشلر. او آدام اۆز يانىلماغانىنى آنلادىقدا: «قوى يېرە، بورجوم اولسۇن» دئيەرمىش. بو آدام سونرا لار بىچدىيگىنдин قوزايىان آداما، بىر شئى آلامرىش.
اسكى زامانلار اكىن لرى درىندىن سونرا تاخىللارى خرمنلەر گتىررمىشلر. دئمك بوندان بىر گۈن قاباق خرمنلەرى سووا ما گۈنو اولارمىش. بونون اوچۇن ھر عايىلەدن

۱- بىچىن زامانى، يابىن آرا آيىنин اوّللىرىنдин سونونا قدر اولار.

* قایناق شخصىن دئدىيگىنە خرمن واختى بىر كندە گۈرۈلن اىشلر قاراداغىن بىر چوخ ماھاللاريندا دا گۈرۈنور.

بىر نفر كنده قالىب، خرمى سووماق اوچون حاضير لاشار مىشلار. خرمى سووماما اوچون نئچە ائششك، دانا، بىزوو و...، بويون — بويون باغلانمالى ايميش، اونلارين آدىنا « هولا » (Hola)، يا خود « هولا قوشما » دئيرميش لر. بىر نفر هولانين آردىجا سو قوشوب بىرى ايسه اونلارى خرمى يئريندە دولاندىرامىش. حئيوانلار يئيرىدىكىجه خرمى دىرناقلايىب سو قوشولموش يئرى پالچىغا دوندرمىشلار. پالچىق چوخالدىقدا، هولانين دال يئوندە كى ايپىنه، ياستى بىر تختە باغلايىب ايشله ينلردن كىمسەسى بىر آياغىنى « تختە مالا » (Təxtə mala) دئيلەن همین تختەنин اوستونە قويوب يئرى هامارلا يارميش. ايش سونا چاتدىقدا، خرمى يئرى قوروماق اوچون اورانى بىر گون اۆز باشينا بوراخار مىشلار. او يئر قورو يوب حاضير اولاندان سونرا، دردىكلىرىنى حئيوانلارا يوكله يىب، خرمى يئريندە، چاتىلارينى آچىب بىر يئره توپلايار مىشلار. حئيوانلارا يوكله نەن تاخيل لارا « باغ » (Bağ) و « دريز » (Dəriz) دئيرميشلار. آرتىرمالى يام قاراداغدا اكين لرى درەنلرە بىچىنچى دئىلر. بىچىنچى لرين ايشله مە حاقى دردىكلىرى باغلارين اوندان بىرى اولارميش.

اكين يېھلىينىن خرمىندە تاخيللارينى دؤيمىك اوچون اۇكوزلرى اولامىش. وارلىلارين ٤ باش اۇكوزو، وارسىزلارين ٢ و يايير باش اۇكوزلرى اولامىش. دئمك بير باش اۇكوز ايلە، خرمى دؤيمىك اولا بىلمەدىي اوچون، بىر اۇكوزو اولانلار بىر — بىر ايلە « آواش » (Avaş)^١ ائدرمىشلار.

آچىلان باغلارا « هَشَن » (Həşən) دئيردىلر. هشنلىرى خرمىندە يئره سرىب اۇكوزلرى قوشاركەن، اونلارا بىر تاختا باغلايار مىشلار. تاختانىن آلتىندان ايسە « تىل » (Til) [تىز - Tiz] (چاخماق داشى) باغلايىب، اۇكوزلرىن بويونلارينا « بويوندوروق » سالاندان سونرا، « وَل » (Vel) آدلى بىر تاختا دا قوشار مىشلار. هر وَلين اوستونە بىر آدام مىنرمىش. سحردن آخشاما ولين اوستوندە دايىنان

١- آواش: اۇكوزلرىنى جوتلەدىب بىر گون بىرىنىن تاخيلينى، باشقاسى گون ايسە او بىرىسىن تاخيلينى دؤيمىك.

ایشچی لر، اوکوزلره « هو گل » (Ho gel) دئىه _ دئىه اونلارى خرمىنده دولاندىرارمىشلار. بو آرادا هشنلىرى دوزگون دؤيولمك اوچون، دمير شنه ايله نئچە يئونه چئويرمىشلر. بو ايش باشا چاتدىقدا، دؤيولن تاخيللارى آغاج شنه ايله ساورووب، بير يئره يغارمىش لار. بو بير يئره يېغىلاتىن آدى ايسه « كور » (Kür) ايمىش. مئح يئلى گئجه اسىدىي اوچون، تاخيل ساورورمما ايشينى گئجه يه سالىب، ساورولان تاخيللارين دىنىنى بير يانا، سامانىنى ايسه باشقى يانا يېغارمىشلار.

خرمندە اكينلر دؤيولوب آيرىلاندان سونرا، قوهوم _ تانىشلارдан بير كىمسە خرمىن ياخىنلاشسا يمىش، اكين يىيەسى اوزونو اونا سارى توتوب: « سن خرمىن اوستە گلىسىن، گل پاي آپار » دئىه رمىش، سونرا دؤيولمۇش دىلردن پاي چىخىپ اونا وئررمىش. هر كىمسە اوز قوناغينا گوجونه قدر پاي وئررمىش. آنجاق پاي يارىم باتماندان^۱ آز اولماز يمىش.

اكينلر دؤيولىندن سونرا اونلارى « كىندى^۲ » (Kəndi) آدلى بير يئرلرده، يوخسا سويyo اولمايان داياز قويولا拉 تۈركوب، سونرا تۈركدوكلرى يئرلرden چىخارىپ چايىلاردا يوپىوب، قورودوب، « چووال » (Çuval) 『لارا دولدوروب، اون ائلهمك اوچون دىيرمانلارا آپارارمىشلار.

-
- ۱_ اسکى زامانلار بير باتمان ۱۰۰۰ مىشقاڭ اولارمىش، ايندى بير باتمان ۵ كىيلودور.
  - ۲_ بير يئردىركى ائودە و يا ايواندا يېرىن اوستوندە تىكىلىپ و اوست و آشاغىسى آچىق اوولور. (ايندىلىكىدە سىمان و يا بوغدا سىلولارىنى تاي بير يېر) كىندىلر، گوجلو بالچىق و كريپچىلرden تىكىلىرمىشلار.
  - ۳_ تىكىلىمىش و يا توخونمۇش بؤيووك تلىسلر.

مصلحت چایی

توپلایان: هاوار عبادی

قايانق شخص: عسگر كريم خاني (سهندين گول آخر كندinden)

توپلاما يئرى: تبريز

توپلاما چاغى: ۱۳۸۹

كىچميش زامانلاردا سهندآوا كندلىيندە بو گون اونودولموش مصلحت چايى آدىندا بىلە بىر دې اوللموش ؛ كندلىدن هر هانسىسى توى باشلاسايدى، گونلرىن بىرىنندە اۇنچە كندىن آغ ساققالارينى سونرا ايسە جارچى كندىن كوچەلرىنندە جار چكىپ هامىنى مصلحت چايىنا چاغىرادى. كندلىر توى اۋىينە ياسىچىلىميش بىر آيرى ائوه يىغىشىپ توپون نىچە تو تولماسىنا، نىچە گون اولماسىنا، توپون قوناقلارينىن هاردا قالدىقلارينا، نە يىدىكلىرىنە، قوناقلارى گىتىرىن خئيوانلارين (آت، قاطىر، ائشىشك) هاردا ساخلانلىمسىنا گۇرە دانىشاردىلار. كند اھلىنندەن هەر قوناقلارين نىچەسىنى اۋز اوزەرىنە گۇتۇرردى. قوناقلار چال - چاغىر واختى توى اۋىيندە، ياتماق واختى ايسە هەر كىس نىچە نفر گۇتۇرموشسىه اونلارى اۋز اۋىينە آپاراردى. هەر كىسین جىيىنە گۇرە توى اوچ گوندىن يىددى گونە كىمى او لاردى.